

EL CANONGE DORCA I LA IL·LUSTRACIÓ GIRONINA

Xavier Antón Pelayo
Montse Jiménez Sureda

Introducció

La visió del segle XVIII com a època decadent iniciada arran del Decret de Nova Planta va condicionar l'escassa producció historiogràfica referent a la província de Girona fins a la meitat del present segle. De tota aquesta historiografia, la major part s'havia centrat en els esdeveniments bèl·lics. La Guerra de Successió, la Guerra Gran i, sobretot, la Guerra de la Independència, ja en el segle XIX foren els únics subjectes capaços de motivar un embalum considerable de recerques. Pel que fa a la història cultural, la mancança es deixava sentir amb més força. Ja en 1865, Enric Claudi Girbal, un estudiós gironí, se'n planyia: "Pocas, y por cierto bien tristes, son para las letras en Gerona las noticias que hemos de consignar en este siglo, ya que además de la pérdida de los principales establecimientos de enseñanza, son harto escasos los datos de los escritores gerundenses que en él brillaron"¹. Un segle més tard, la situació seguia éssent similar i feia demanar-se a Lluís Maria de Puig: "Què sabem de la Il·lustració gironina?"².

Contrastant amb estudis concernents a intel·lectuals o a institucions en altres províncies, llur migradesa feia aparèixer la de Girona, paradoxalment, en la seva situació fronterera de la qual es podria sospitar un major transvasament d'idees i una familiaritat més gran amb corrents de pensament europeus, pobra i estàtica, com aliena al segle en què vivia. Únicament alguns estudis puntuals³ en permetien una certa aproximació. A partir de la dècada dels setanta, però, i de la mà d'altres ciències, aparegueren interessants aportacions, centrades en l'anàlisi d'institucions educatives o de la vida i obra de personatges destacats tractats des del seu interès pedagògic o filològic⁴. Entre les recerques dedicades a aquesta època no n'hi ha cap que tracti en profunditat la figura d'un dels seus principals representants: el canonge Dorca.

Francesc Dorca fou l'escriptor gironí més connectat a les pugnes ideològi-

1. ENRIC CLAUDI GIRBAL, *Príncipes, escritores y judíos*, Imp. Gerardo Cumané, Girona 1865, 50.

2. LLUIS M^a DE PUIG, *Per una història de Girona. Problemes externs i de mètode per a realitzar una història de la ciutat*. *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins* XXVI (1982-1983) 11.

3. ERNEST LLUCH, *Les institucions de la Il·lustració a Girona*. *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins* XVIII (1966-1967) 373-376.

4. Un exemple d'aquestes el constitueix l'obra de SALOMO MARQUES, *L'ensenyament a Girona al segle XVIII*, Col·legi Universitari de Girona, Girona 1985.

ques entre il·lustrats i contrail·lustrats del seu segle. Les seves obres, enquadrades dins la història i la teoria política, tenen una continuïtat i una envergadura excepcional en el context gironí. Contrastant, però, amb la popularitat de què fruïa en vida, resulta avui pràcticament desconegut. Fora d'uns articles, deguts la major part a erudits del segle passat⁵, l'obra de Dorca ha servit de referència a altres historiadors o a produccions de tipus hagiogràfic, però no ha motivat cap recerca detallada, essent corrent la seva omisió en els índexs onomàstics d'obres que tracten la problemàtica il·lustrada. A través d'aquestes pàgines ens proposem analitzar aquesta figura emblemàtica del XVIII gironí, fent especial incidència en el darrer vessant de la seva producció literària, inserint-la en un context de lluites ideològiques en una ciutat com Girona, doblement interessant per la seva proximitat física als esdeveniments francesos i per la pertinença a un món oposat a les novetats que es produïren a finals de segle en el país veí.

Biografia

Francesc Dorca i Parra va néixer a Girona l'any 1737, en ple regnat de Felip V. El seu pare, Bonifaci, era apotecari i la mare, Narcisa, tenia cura de la llar. Era el segon de quatre fills i l'únic que aconseguí superar la infantesa. A aquesta condició de fill únic se li afegí aviat la d'orfe. En 1743, quan ell només tenia sis anys, moria la seva mare. El seu pare no es va tornar a casar i així Francesc va créixer sota la seva tutela, invariablement envoltat de dues minyones, no sempre les mateixes, i un aprenent. La unió estreta va desenvolupar en ell un gran afecte envers el seu progenitor que, al seu torn, no va escatimar esforços per a l'educació del seu hereu⁶.

5. ENRIC CLAUDI GIRBAL, *Escriptores gerundenses*, Imp. Gerardo Cumané, Girona 1867; EMILI GRAHIT, *Francisco Xavier Dorca. Sa vida y sas obras*: «La Renaixença» Barcelona, 15 d'agost de 1871, 171-172 i 15 de setembre de 1871, 195-198 i 209-211; FERRAN VALLS I TABERNER, *Un anti-rousseauiano de principios del siglo XIX: el canónigo gerundense Francisco Dorca. Estudios menores de derecho público y civil de Cataluña (siglos XVIII, XIX y XX)*. Universidad de Málaga. Málaga, 1985, 125-147.

6. Aquest apartat ha estat confeccionat amb fonts de l'Arxiu de la catedral de Girona (correspondència no catalogada, 1750-1808; Episcopologi i sèrie dels prebendats; Resolucions Capitulars, 1780-1808); Arxiu Diocesà de Girona (Registre de la parròquia de Sant Feliu, Llibre de baptismes, núm. 12, 1725-1760; Registre de defuncions de la Catedral, Llibre d'òbits, 1800-1844); Arxiu Històric de Girona (protocols notariais); Arxiu Municipal de Girona (Padrons, 1734-1808), i amb una bibliografia auxiliar entre la qual destaca IGNASI CASANOVAS, *Epistolari de Josep Finestres*. Biblioteca Balmes, Barcelona 1933-1934.

Dorca va començar els seus estudis a Girona, al col·legi de Sant Martí Sacosta, regentat pels jesuïtes, on adquirí uns sòlids sediments culturals en llengües clàssiques. En aquests mateixos anys, el pare consolidava la seva posició sòcio-econòmica. En 1750 adquiria la casa contigua a la seva, situada al carrer Ballesteries, i aviat obtenia una nova font d'ingressos llogant-la. L'economia familiar era prou desfogada per a permetre a l'apotecari enviar al seu fill a estudiar a la Universitat de Cervera⁷.

L'any 1755 Francesc Dorca es va traslladar a Cervera on es matriculà en humanisme i jurisprudència. Simultàniament anava progressant en la carrera eclesiàstica. El dret era el puntal dels estudis cerverins, però Dorca es va decantar vers l'humanisme, i s'integrà ràpidament a l'escola clàssica presidida per Finestres. Dins aquest nucli hi havien inclosos bon nombre de jesuïtes que hagueren de marxar en 1767 a l'exili italià, on va conèixer homes que esdevindrien amics i col·laboradors seus com Pau Janer, Ignasi i Ramon Llätzer de Dou i el seu mateix mestre, Finestres. Altres mestres seus a Cervera foren Blas Larraz (a qui més tard succeí en la càtedra d'oratoría), Moliner i Goncer. Cervera li obria les portes a una vasta cultura que comprenia l'accés als grans mestres en jurisprudència i humanitats de tots els temps.

Pel març de 1760, amb 23 anys, va aprovar el seu examen de llicenciatura. Feia dos anys que havia pujat al poder Carles III. Al llicenciat Dorca no li calgué marxar de Cervera. Allà romangué canviant el seu lloc d'alumne pel de professor, ja que havia estat nomenat substituït reial a una de les aules de jurisprudència. Quatre anys després, el 14 de juny de 1764, va llegir la seva oposició. Aquests primers anys de la seva vida professional suposaren una continuïtat en l'etapa anterior d'estudiant. Tres anys més tard, pel novembre de 1768, Dorca optava a la càtedra d'oratoría, que consolidava al cap de cinc anys, en adquirir-la en propietat. A partir d'aquell moment, s'intensificà encara més la seva presència a Cervera amb motiu dels més variats actes: inauguracions de cursos, commemoracions en honor del fundador de la Universitat, celebracions acadèmiques (graduacions d'alumnes, jubilació de companys) o peticions docents de més prerrogatives per a Cervera. Aquests foren també

7. Hi havia una ampla tradició en la família Dorca de membres dedicats a l'exercici de la medicina i a la religió. Quant a la primera activitat, el mateix pare de Francesc Dorca era apotecari, un germà seu, l'oncle Josep, exercia de doctor en medicina a Santa Maria de Corcó (al bisbat de Vic, d'on la família paterna era oriünda) i, anys més tard, un seu cosí, de nom Francesc, esdevindria l'apotecari encarregat del negoci del carrer Ballesteries, a la mort de Bonifaci i cònsul major del col·legi d'apotecaris de Girona. Quant als Dorca eclesiàstics, aquests tenien un pes específic al capítol de canonges de la catedral de Girona. Allà Francesc hi seria introduït pel seu oncle, de nom també Francesc, el qual, al seu torn, hi havia entrat de la mà d'un altre oncle, anomenat igualment Francesc Dorca. A principis del segle XIX seria ell l'encarregat de presentar-hi el seu nebot, Josep Dorca.

uns anys de gestació de projectes, els més importants dels quals, però, no es dugueren a terme⁸. Dorca, però, havia ingressat a la universitat en una conjuntura adversa. L'any 1767 la institució rebia un cop molt dur. L'expulsió dels jesuïtes i la consegüent reforma disminuïren progressivament la qualitat de l'ensenyament a Cervera. Malgrat l'enriquiment de la biblioteca universitària amb fons de la Companyia, la decadència acadèmica es va fer palesa en anys successius, notant-se sobretot en humanitats. Una conseqüència fou la minva del nombre d'alumnes matriculats.

A les inquietuds universitàries se sumà un esdeveniment familiar luctuós. El 24 de gener de 1773 li arribava una carta en què li notificaven la mort del seu pare. Tot i que Francesc Dorca restava com el seu hereu universal, de moment el fet no motivà un canvi dràstic per a ell. Cinc anys més tard, però, decidí donar un viratge a la seva vida. La Universitat de Cervera tenia un privilegi que consistia que els professors que haguessin abraçat l'estament eclesiàstic tenien opció a una de vuit canongies de les millors d'altres tants capítols. Dorca decidí acollir-se a aquest privilegi. Després d'un primer oferiment a Barcelona, vingué la proposta de Girona, finalment acceptada. Dorca retornava a la seva ciutat natal on retrobaria la família i des d'on podria gestionar personalment el seu patrimoni.

El capítol de la catedral de Girona constava de 36 canonges i era, després del bisbe, el màxim exponent del poder de l'església a la ciutat. El seu estat, però, no era homogeni ni estable, sinó que solien trobar-se afectats per conflictes i rivalitats. Dins la catedral, Dorca s'encarregava d'alguns assumptes administratius com ara la comptabilitat de la pabordia de gener, diverses gestions amb agents que el capítol tenia a Madrid i la direcció del patronat dels beneficiats a partir de 1804. Les ocupacions li deixaven, però, el suficient lleure per a dedicar-se a les seves dues grans afeccions: l'estudi i la lectura. Sovintejaren en aquests anys les consultes mútues amb altres erudits, les compres de material bibliogràfic i el redactat de notícies historiogràfiques.

La darrera dècada del segle XVIII va ser un període convuls per a ell. En 1789, any en què moria el seu oncle canonge, esclatava la Revolució Francesa. En la vida del canonge no semblà produir-se cap daltabaix. Contrastant, però, amb la manca aparent de reaccions que el fet va provocar a Girona, l'esclat de la Guerra Gran quatre anys després va somoure tota la província, desfent les declaracions sobre aquesta i els fets revolucionaris que l'havien precedit. Dins l'església gironina, la condemna fou unànime, però

8. L'any 1774 Ramon Llätzer de Dou i ell es proposaren traduir al llatí l'obra del jurista francès Domat, *Les lois civiles*, adaptant-la al dret espanyol i complementant-la amb un apèndix relatiu al dret català. El projecte no va tenir viabilitat, però en 1800 Dou va reprendre'l, imprimint-ne una versió, les *Instituciones del derecho general de España, con noticia particular de Cataluña*. En 1841, Josep Sardà i Feliu Vilarublas publicaven finalment la traducció.

mentre una part dels seus membres hi lluitaven (alguns no sols verbalment), altres romanien en una expectativa tensa o intentaven allunyar-se del perill. Dorca fou dels darrers. L'ocupació de la plana de l'Empordà per part de tropes franceses el commocionà de tal manera que s'hagué de traslladar a Barcelona fins a la fi del conflicte per prescripció mèdica.

Un cop restablerta la calma i retornat al seu càrrec, en 1804 li arribava un premi al conjunt de la seva tasca: l'oferiment de la dignitat episcopal a Santa Cruz de la Sierra, en terres americanes. El bisbe de Girona, amic personal seu, i gran nombre de canonges recolzaren aquest nomenament que, després d'una vacil·lació inicial, ell rebutjà. Tenia 67 anys i les malalties minaven sovint el seu organisme. Dos anys després, el 31 de març de 1806, moria. El seu cos va ser inhumat dins la Seu, en el sepulcre que ocupaven els seus avantpassats canonges. Restava com a hereu universal dels seus béns el seu nebot, el també canonge Josep Dorca, el qual, just un any abans de la mort de Francesc havia accedit a un lloc en el capítol, assegurant-hi la continuïtat de la família.

Obres

La producció literària del canonge Dorca es divideix en tres grans blocs temàtics: discursos i oracions, obres històrico-hagiogràfiques i llibres polític-filosòfics. Si exceptuem el seu segon bloc, la recerca de dades per al qual fou una ocupació continuada al llarg de molts anys, cada bloc operístic és inserible dins un període determinat en la cronologia vital del seu autor. La seva primera producció literària, fornida a base de discursos, lloances i panegírics, comprèn un total de deu obres i té uns trets comuns clars: la llengua emprada és el llatí, eren adreçades a un públic reduït (professors, alumnes i pares d'alumnes del col·legi de Sant Martí Sacosta o la comunitat ceriverina) i constituïen brillants exercicis retòrics on importava més la forma que el contingut. De fet, moltes d'aquestes obres eren en realitat discursos que ell pronunciava, éssent els més rellevants lliurats a l'estampa. En aquesta etapa Dorca no creava més enllà del que exigien les circumstàncies, sinó que escribia com un complement a la seva situació professional, quan era estudiant sovint com a exercicis acadèmics, en concursos i certàmens i en commemoracions de tota mena quan era professor.

L'interès de Francesc Dorca per la investigació de caràcter històrico-sagrat

va desvetllar-se amb el seu retorn a Girona l'any 1778. Durant els anys 80 i de manera ininterrompuda fins al moment de la seva mort, Dorca va anar aplegant un volum ingent de coneixences sobre la història de Girona mercès a una tasca de recerca que comprenia el buidatge de bibliografia especialitzada (obres de cronistes com Roig i Jalpí) tant com dels arxius eclesiàstics i particulars més rellevants de la ciutat. El coneixement de fonts de primera mà que la tasca li proporcionà el féu hàbil per a permetre-li participar en discussions i controvèrsies històrico-arqueològiques i motivà que el capítol catedralici, considerant-lo una autoritat en la matèria, li encarregués el paper de fornir dades al pare Flórez per al volum concernent a Girona de la seva *España Sagrada*. Justament part d'aquest treball, a iniciativa de Josep Vega i Sentmenat, veié la llum l'any 1798 sota el títol *Memorias y noticias para la historia de San Félix, mártir gerundense llamado el Africano*. Feia 21 anys que Francesc Dorca no havia publicat res i el llibre va suposar un trencament amb totes les obres anteriors en temàtica i estil. Dorca eixia de la torre de vori de discursos i oracions laudatòries dirigides a una élit universitària. En pro de la claredat expositiva, palesa en la redacció, per a assolir el major nombre de lectors possible Dorca havia bandejat de manera definitiva l'ús del llatí com a llengua literària. Aquest propòsit divulgador, maridat amb el rigor amb què fou escrit, va ser la causa que aquest bloc operístic li generés més popularitat que cap altre. Per a coetanis i posteriors, Dorca fou el canonge "que va escriure una obra molt notable sobre els sants màrtirs de Girona"⁹. Fins i tot abans de publicar el resultat de les seves investigacions, editades en la seva totalitat de manera pòstuma en 1807, aquestes havien esdevingut el suficientment famoses per a motivar consultes i felicitacions.

El tercer bloc de la seva producció, aquell compost per obres políticofilosòfiques, va arrencar amb el segle XIX. Aquests anys foren els únics en què el canonge considerà l'exercici de l'escriptura com una tasca prioritària. En 1801 Dorca va publicar la primera obra d'aquestes característiques, que tindria una continuïtat material no estroncada fins al moment de la pròpia desaparició física de l'autor. D'aquí l'ingent volum operístic si el considerem en relació al breu lapsus de temps en què fou escrit. Malgrat la seva delicada complexió física, empitjorada per l'edat i les ocupacions, Dorca va escriure i va fer imprimir vuit llibres en només cinc anys. De vegades en un mateix any l'autor donava a la impremta dos manuscrits.

Les motivacions eren molt concretes. Els esdeveniments de la Revolució Francesa i la conseqüència bèl·lica a què donaren lloc el feren conscient de la

9. JOSEP M^À PLA DALMAU, *Girona en el transcurs del temps*, Dalmau Carles Pla S.A., Girona 1984, 231.

vulnerabilitat del seu, fins en aquell moment, immutable univers de valors referencials. Profundament afectat, la indagació de les raons de la desfeta del regne de Lluís XVI va menar-lo directament a les teories de la Il·lustració francesa. Dorca va creure trobar en les idees dels “philosophes” (especialment les exposades per Jean Jacques Rousseau en el *Contracte Social* i en l'*Emili*) els motors que, enquimerant la gent “inculta” a través de conceptes com el de sobirania popular, van desfermar tot el procés revolucionari que havia enderrocat l'esglèsia i la monarquia. Com a integrant del primer estament, Dorca es va sentir directament atacat i a una primera reacció de por i desconcert en seguí una altra de defensiva. Aquest tercer bloc va néixer, doncs, com a contestació-antídoto als conceptes de la Il·lustració francesa que ell percebia com a intrínsecament letals per al manteniment del sistema polític en què es trobava encabint. Per a elaborar-lo, el canonge va demanar dispensa, que li fou concedida, per a poder llegir obres incloses en índexs inquisitorials. A principis del segle XIX havia llegit i es trobava en disposició de rebatre els llibres més importants de filòsofs francesos.

Ideari

Els llibres d'aquest bloc de Francesc Dorca varen ser generats específicament per a combatre les idees il·lustrades que el canonge considerava que foren causa primordial de l'esclat de la Revolució Francesa. El procediment que seguia Dorca per a fer-ho era exposar les línies mestres del seu pensament en un llibre i després complementar-lo amb un de posterior on continuava reforçant les seves teories amb arguments adjacents o repetint les seves idees centrals. Malgrat que la seva obra té una continuïtat clara, els seus llibres els podem agrupar segons el tema principal que s'hi tracta: el *Discurso sobre el primado pontificio* i el *Manual de reflexiones sobre la verdad de la religión católica* són complementats per *De la potestad de los obispos* i la *Ilustración para mayor inteligencia del Manual de reflexiones*, respectivament. Pel que fa a la seva obra capital, la *Verdadera idea de la sociedad civil*, on apareix més clarament exposat el seu sistema de pensament, aquesta generà dos epígons: *De las ventajas del gobierno monárquico* i el *Discurso en que se manifiesta que la potestad soberana la reciben los príncipes inmediatamente de Dios y no del pueblo*, la darrera de les seves obres, publicada un any abans de la seva mort, en 1805.

Els dos primers llibres inclosos en aquest bloc, *Discurso sobre el primado* i *De la potestad de los obispos*, constitueixen una refutació al control de l'església per part del poder reial, exemplificada explícitament en la condemna al gal·licanisme. La contínua injerència de monarques europeus en atribucions eclesiàstiques fou constant durant el segle XVIII. L'Estat espanyol no n'era una excepció. Felip V i els seus successors seguiren la política de reforçar les seves prerrogatives enfront dels interessos de la Santa Seu¹⁰. Francesc Dorca es mostrava prop del pensament dels jesuïtes que havien bastit la seva primera educació i recolzava els interessos de Roma sostenint en aquests dos llibres la indefectible autoritat papal i la supremacia d'aquesta sobre bisbes i concilis. Tenint com a rerafons les pugnes regalistes, Dorca traslladava el conflicte a la veïna França i rebutjava la declaració de 1682 feta pel clergat gal, segons la qual es reconeixia un únic poder espiritual per al pontífex i es condicionaven les seves afirmacions a l'aprovació dels concilis i als cànons i costums de les esglésies nacionals. Les teories d'ideòlegs com Bossuet, Gerson, Du Pin i Richer, que assoliren un ample ressò en el XVIII, eren invalidades per Dorca, que es remuntava a la història sagrada i els contraposava la superioritat absoluta, la jurisdicció plena i la indefectibilitat en la fe del Papa, el govern del qual calia que fos monàrquic per a preservar la unitat de l'església.

Per la seva banda, el *Manual de reflexiones* i la seva continuació, la *Ilustración, que para mayor inteligencia del Manual*, constitueixen antídots específics per a les idees de caire antireligiós dels filòsofs il·lustrats. Els dos llibres pretenien demostrar la compatibilitat de la religió amb els postulats il·lustrats i racionalistes, per la qual cosa el canonge explicava, analitzava i justificava cinc dogmes (el de la Santíssima Trinitat, el del pecat original, el de l'encarnació del verb diví, el de la resurrecció i el de la sagrada eucaristia) considerats com a racionalment impossibles per alguns filòsofs, bàsicament francesos. De fet, Dorca atorgava un caràcter visceral a les idees il·lustrades que anaven contra la religió, ja que afirmava que la intel·ligència com a do diví estava íntimament lligada al seu creador, essent, per tant, impossible l'existència d'ateus d'enteniment. Francesc Dorca es mostrava en aquests llibres contrari a l'empirisme, recolzant les teories de Bayle. Per a ell, la fe estava per damunt dels sentits i de la raó a la qual il·luminava. Els arguments adduïts per a validar la seva fe radicaven en una sèrie de fets considerats intervencions divines, com ara la resurrecció de Jesucrist, els esdeveniments

10. Durant el regnat de Ferran VI, essent ministres Carvajal, Rávago, Figueroa i el marquès de l'Ensenada, s'assolí el dret de patronat regi; el seu successor, Carles III, el rei il·lustrat per antonomàsia, accentuà les temptatives de control sobre l'església, eliminant fins i tot aquells sectors dins ella susceptibles d'impedir-li-ho. La pujada al poder de Carles IV suposà una continuïtat en la mateixa línia.

que envoltaren el seu naixement, l'ampla difusió i continuïtat en el temps que assolí la seva doctrina i la força dels cristians per a fer front a les persecucions¹¹.

El conjunt format per les obres *Verdadera idea de la sociedad civil*, *De las ventajas del gobierno monárquico* i *Discurso en que se manifiesta que la potestad soberana la reciben los príncipes inmediatamente de Dios y no del pueblo* és sens dubte el zenit de la seva producció. Mentre que el primer és una rèplica directa a les idees de Jean Jacques Rousseau contingudes en el *Contracte social* i en l'*Emili*¹², el segon és la contestació a la carta que el bisbe de Blois havia escrit a tots els espanyols, adreçant-la a Ramón del Arce, arquebisbe de Burgos i inquisidor general, i el tercer és una continuació dels anteriors dedicada a ampliar algunes de les teories i conceptes que ell considerava més importants.

En la *Verdadera idea de la sociedad civil*, Dorca intentava explicar-ne els orígens, negant el caràcter de contracte social. Aquests orígens, per a ell, raïen en la unitat, familiar ja que en el seu si es trobava l'estructuració en forma de monarquia i amb una jerarquització interna clara, traslladada després a un pla social més elevat. La figura paterna esdevenia, en el seu pensament, l'*alter ego* de la real, mentre els fills eren equiparats als súbdits. Donat que sols a Adam li va ser atorgat per Déu l'ús de la raó de manera instantània a la seva creació, era una missió dels pares educar els fills facilitant-los l'adquisició. La subjecció al pare durant aquest període d'aprenentatge era bàsica per al bé de la família, ja que els fills podien utilitzar les seves facultats de manera errònia. Dorca, contrastant amb la teoria del bon salvatge rousseauiana, sostenia la tendència natural negativa de la voluntat humana. Aquesta primera educació en la unitat familiar habilitava els fills per a la seva integració i l'acceptació sense reserves de la societat civil.

Per al canonge, el món era format per la gradació de tres societats que culminava en la societat universal amb Déu com a sobirà al qual devien obediència els estrats inferiors: la societat bàsica, la família i la societat civil, formada per moltes famílies unides per a facilitar la seva subsistència recíproca que havien crescut i s'havien expandit. Per a la descripció de tots els models possibles de societat civil, Dorca se cenyia a la divisió de govern

11. Com el mateix autor deia, "no es posible que doce plebeyos idiotas, flacos, pobres y abatidos llevasen a cabo una empresa tan ardua y portentosa sin el apoyo de la divinidad del Señor que los enviaba y se manifestaba en esto mismo de haberse valido de instrumentos débiles, inútiles y materialmente incapacitados para efectuarla", FRANCESC DORCA, *Manual de reflexiones...*, 12.

12. El canonge Dorca afirma en el pròleg: "En todos los capítulos se combaten directa o indirectamente los principios de Juan Jayme Rousseau en su famoso *Tratado del Contrato Social*, y otras de sus obras", FRANCESC DORCA, *Verdadera idea de la sociedad civil*, p. III.

aristotèlica¹³, invalidant la idea rousseuniana que el govern més antic era democràtic o popular, ja que per a ell, en un principi no hi havia govern sinó anarquia. El canonge condemnava explícitament aquesta anarquia¹⁴, assimilant-la a caos, per la qual cosa només en veia la viabilitat en societats extremament salvatges i pobres, que en no tenir cap motiu de lluita podrien romandre pacífiques, conservant el sistema. Les nacions civilitzades, però, necessitaven un sobirà que procurés el seu bé comú¹⁵, amb tres missions fonamentals: inculcar als súbdits l'ús de la raó i el respecte mutu, conciliar-los dels seus drets i deures i reprimir les agressions estranyes amb greues justes.

En un principi, Francesc Dorca no assimilava sobirà a príncep i manifestava tolerància envers totes les formes de govern on el que més importava era el caràcter de qui les dirigís¹⁶. No obstant això, el canonge es decantava clarament vers la monarquia¹⁷. El que no admetia de cap manera el canonge era el concepte de sobirania popular¹⁸. La sobirania era equiparada per Dorca al

13. "El soberano que en tal estado nombre y constituya el Pueblo, puede ser qual mejor le pareciere, o un Rey o un Senado, que son los dos Gobiernos, Monárquico y Republicano, y este último puede ser Aristocrático o Democrático". FRANCESC DORCA, *Verdadera idea de la sociedad civil*, 31.

14. "El estado natural del Pueblo antes de establecerse un Soberano que le rija no es gobierno, sino anarquía, donde todos son iguales e independientes formando una sociedad acéfala o un cuerpo monstruoso de tantas cabezas como miembros", FRANCESC DORCA, *De las ventajas del gobierno monárquico*, 11.

15. A una primera analogia de la societat civil amb la unitat familiar, Dorca n'afegia una altra, comparant la societat civil amb el cos humà, la qual cosa ajudava a explicar la coincidència d'interessos: "Es un error demostrado por la Razón y la experiencia el querer separar, como objetos distintos, el interés del soberano, y el de su pueblo. Los dos forman un solo cuerpo y qualquier herida que éste reciba, la sensación es general y donde más se percibe y daña es en la cabeza. La conexión de ésta con sus miembros en el cuerpo político es (a semejanza del cuerpo natural) tan estrecha e íntima, que los intereses del príncipe y de su pueblo son uno mismo en la realidad por depender la seguridad de entrambos de la felicidad pública", FRANCESC DORCA, *Verdadera idea...*, p. 35.

16. "Qualquiera de las mencionadas formas de Gobierno puede ser útil a la Sociedad, cuyo bien público no depende tanto del carácter de su constitución, Monárquica o Republicana, como de las luces y rectitud de los que egerzan el Poder Soberano", FRANCESC DORCA, *De las ventajas del gobierno monárquico*, p. 2 del próleg.

17. "El gobierno democrático es el que dista menos del estado popular anárquico (...), es más ventajoso el gobierno aristocrático y más que entrambos el monárquico", FRANCESC DORCA, *De las ventajas...*, 11-12.

18. La definició de sobirania que Dorca feia era la següent: "No es otra cosa que la independencia del soberano con respecto del súbdito con el derecho y la autoridad coactiva de mandarle, y por parte del súbdito la correlativa dependencia y sujeción al soberano con la obligación de obedecerle", FRANCESC DORCA, *Discurso en que se manifiesta...*, 47.

comandament i percebuda com a impossible en termes d'igualtat. Un poble primitiu i anàrquic podia considerar-se independent, però mai sobirà, ja que Dorca no contemplava l'autogovern. El gironí diferenciava entre dos conceptes: príncep i potestat o sobirania, establint que mentre el primer podia ser electe, el segon era atorgat directament per Déu. Qualsevol poble ratificava la idea divina escollint el seu sistema de govern i així un príncep podia deure als seus súbdits la seva immediata constitució, però mai la potestat del Principat.

Per a ell el millor governant era aquell lligat alhora a la raó i a les divines escriptures. El seu sistema ideal de govern resultava ser, doncs, el despotisme il·lustrat¹⁹ en mans d'un monarca culte, catòlic i amb amples atribucions per a l'Església. Malgrat això, Dorca era partidari de mantenir la forma de govern de cada estat independentment de quina fos aquesta, ja que com a do diví únicament Déu podia demanar comptes de la gestió del sobirà. El canonge sols condescendia amb la resistència passiva fornida a base de pregàries. Justament una de les funcions principals que ell reservava a l'Església i que la feia impresindible en tota forma de govern²⁰ era la d'arbitratge continu entre el sobirà i el seu poble²¹. L'Església era complementària al poder del sobirà, ja que mentre aquest reprímia els delictes exteriors, l'Església procurava evitar la seva realització mitjançant un control efectiu de les consciències.

Conclusió

Dorca no era un filòsof original. El canonge es regia, treballant, pel principi d'autoritat, ja que, home moderat com era i un xic recelós envers les teories molt noves, no s'arriscava a llençar una idea si aquesta no resultava consistentment avalada pel pes d'una tradició científica bàsicament de caràcter religiós, no descuidant, però, cap obra que pogués beneficiar la seva argumentació. Dorca se servia de conceptes i analogies escollits de pensadors de

19. "En un grande estado siempre necesita el pueblo que se le dirija y contenga, que no debe consultársele para nada o, a lo menos, lo más raramente que se pueda". FRANCISC DORCA, *De las ventajas...*, 53.

20. Basant-se en la utilitat de la institució a la qual ell pertanyia, encaria als sobirans la seva cura posant-los d'exemple la recent situació del país veí: "La importancia de este cuidado para la felicidad pública [...] se demuestra por el desorden y calamidades que trae al Estado el abandono de la Religión. Es tan reciente como funesta la memoria del egemplar que vimos de esto en nuestras inmediaciones al fin del pasado siglo". FRANCISC DORCA, *Verdadera idea...*, 113.

21. "Una de las principales causas de las revoluciones suele ser, por parte de los gefes, la injusticia y el deseo de una autoridad ilimitada y despótica, y por parte de los súbditos, el amor de la libertad e independencia".

les més variades tendències, èpoques i procedències geogràfiques, i així al costat de vells autors jurídics (com Groci o Pudendorf), coneguts durant la seva estança a Cervera, el canonge citava un gran nombre de filòsofs contemporanis, sia per a refutar-los, com Voltaire, D'Alembert, el bisbe Grégoire, Rousseau i tots els "seqüaces del filòsofo ginebrino", sia com a recolzament ideològic, com en el cas de Bergier o de l'abat Duguet. Dos autors, però, eren una font d'inspiració molt activa per a ell: Plató, a qui el canonge considerava, junt a Aristòtil, "el más ilustrado de los Filósofos gentiles", i Sant Tomàs, gentil i cristià. Les seves formulacions teòriques, que tant recorden les expressades a França en l'elaborat pels jesuïtes *Journal de Trévoux* (no citat pel canonge) i les d'altres detractors de la Il·lustració francesa, son fruit de la síntesi-reelaboració personal de nombroses lectures. Aquestes formulacions, moderadament i homeopàticament reformistes, s'exemplifiquen a través de l'actitud del canonge vers la figura de Montesquieu. Admirador del seu llibre *Grandeza y decadencia de los romanos*, Dorca condemnava, si hé no de manera absoluta (de fet, no es pogué sostreure a la influència d'alguns conceptes del filòsof francès), *L'esperit de les lleis*.

Francesc Dorca escapa a la caracterització que feia Javier Herrero²² dels contrarevolucionaris combatadors de la Revolució Francesa mitjançant diatribes passionals, "irracionals". Si hé a la Girona de finals del segle XVIII, bàsicament durant la Guerra Gran, floriren els sermons exaltats dirigits a despertar un rebuig vers el pensament i el procediment revolucionari francès, Dorca s'enlairava més enllà del mer apologisme, constituint la cara "culta" de la moneda adreçada a uns lectors preparats intel·lectualment²³. La seva figura és, així mateix, representativa de la circulació d'idees en una ciutat presentada tradicionalment com a lliure de contagis revolucionaris mercès al cordó sanitari de Floridablanca: la Girona d'Antic Règin.

El canonge, que comparava la Il·lustració–Revolució Francesa a heretgies d'èpoques pretèrites, era un veritable "il·lustratcontrail·lustrat", en quant combatador de les idees "revolucionàries" de la Il·lustració francesa que gaudia d'un esperit divuitesc, tal com es desprèn de la seva producció literària, on conceptes com *raó* i *felicitat* s'escriuen, igual que altres termes religiosos, en majúscula i es doten d'una importància cabdal. L'aparent paradoxa provocada per la polisèmia del terme *il·lustrat* s'explica pel concepte cristià que de la Il·lustració tenia el canonge, exemplificat en la frase de Firmià Lactanci, perfectament contraposable al "sapere aude" kantian, que Dorca havia completat i adoptat com a lema: "Sapere debemus et in sapiendo credere".

22. JAVIER HERRERO, *Los orígenes del pensamiento reaccionario español*. Cuadernos para el diálogo, Madrid 1971.

23. Tot i que les seves obres assoliren una difusió notable, essent conegudes per un ample sector social. En 1806, per exemple, un pagès de Sant Jordi Desvalls posseïa "dos quaderns de la Societat Civil", AHG, protocols, Girona–4, Tomàs Sala, núm. 827 (1806), p. 249.